

ПРАВО НА УЧАСТЬ В УПРАВЛІННІ ТОВАРИСТВОМ

Право на участь в управлінні справами корпорації є одним із найважливіших елементів суб'єктивних корпоративних прав її учасників, що за своєю природою належить до особистих немайнових прав. Воно забезпечує учасникам можливість впливати на діяльність юридичної особи та збалансовувати свої інтереси шляхом формування волі організації як окремого учасника правовідносин. Дослідженню особливостей здійснення правомочностей, що є структурними елементами цього права, присвячена дана наукова робота.

Основні форми реалізації цього права — це безпосереднє управління корпорацією та участь у роботі її органів управління, зокрема загальних зборів, наглядової ради, ревізійної комісії, правління. Проте якщо участь у загальних зборах, наприклад, акціонерів доступна кожному з них і забезпечена гарантіями закону, то участь в інших органах управління акціонерного товариства можлива лише у випадках обрання акціонера в ці органи.

Водночас, законодавством встановлені випадки обмеження права брати участь в управлінні товариством. Так, відповідно до ст.4 Чакону України „Про цінні папери і фондову біржу" від 18.06.1991р. власники привілейованих акцій не мають права брати участь в управлінні акціонерним товариством, якщо інше не передбачено його статутом. Однак не обмежує права акціонера на участь у загальних зборах акціонерного товариства накладення арешту на його акції. Згідно з роз'ясненням ДКЦПФР „Щодо порядку застосування статті 5 Закону України „Про цінні папери і фондову біржу" стосовно права власника арештованих акцій брати участь в управлінні товариством шляхом голосування на загальних зборах" від 11 січня 2002 року №1, до вирішення справи у судовому порядку щодо позбавлення акціонера права власності на акції — власник акцій має право на участь у загальних зборах, оскільки такі дії власника не є діями щодо відчуження акцій та не призводять до переходу прав власності на акції до іншої особи.

Безпосередньо, тобто без створення спеціальних корпоративних органів, здійснюється управління повним та командитним товариствами. Слід зауважити, що у командитних товариствах право управляти мають лише повні учасники. Щодо вкладників, то вони не тільки позбавлені права на управління товариством, але й не мають права заперечувати проти дії повних учасників щодо управління діяльністю товариства (ч.2 ст.136 Цивільного кодексу). Така конструкція управління даним товариством зумовлена тим, що його учасники (в командитному товаристві лише повні учасники) несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства.

Рішення приймаються учасниками за взаємною згодою, тобто всіма учасниками одногосно. Однак у засновницькому договорі може бути передбачений й інший спосіб прийняття рішення, зокрема, більшістю голосів, у тому числі простою чи кваліфікаційною. Кожен учасник при голосуванні має лише один голос.

Варто зазначити, що участь у внутрішній координаційній діяльності — не єдиний спосіб безпосередньої форми управління корпорацією. Вона також включає й ведення справ товариства, що визначає порядок представництва організації як юридичної особи в комерційному обороті.

За загальними правилом, кожен учасник повного товариства має право діяти від імені товариства. Водночас засновницьким договором може передбачатись, що всі учасники ведуть справи спільно або що ведення справ доручено окремим учасникам або окремому учаснику. Якщо ведення справи здійснюється всіма учасниками товариства, то необхідною і достатньою умовою вчинення товариством будь-якого право чину є згода всіх його учасників. Відповідно учаснику товариства, який вчиняє дії за згодою інших учасників, не потрібна від останніх довіреність. Проте якщо ведення справ доручено окремим учасникам, то інші учасники можуть вчиняти правочини від імені товариства лише за наявності довіреності, виданої іншими учасниками.

За наявності підстав можна вважати, що учасники товариства, які ведуть його справи, грубо порушують свої обов'язки чи не здатні до розумного ведення справ, інші учасники, тобто ті, які не беруть участі у веденні справ товариства, мають право вимагати припинення повноважень щодо ведення справ та внесення змін з цього приводу до засновницького договору.

Як вказувалося вище, друга форма здійснення права на управління корпорацією опосередковується правом участі в її органах управління. В акціонерному товаристві, товаристві з обмеженою відповідальністю та в товаристві з додатковою відповідальністю вищим органом управління є загальні збори акціонерів та учасників товариства. Вони скликаються у акціонерному товаристві не рідше одного разу на рік, а у двох інших товариствах — не рідше двох разів на рік, якщо інше не передбачено установчими документами.

Позачергові збори корпорації скликаються у разі неплатоспроможності товариства, а також при наявності обставин, вказаних у статуті товариства, і в будь-якому іншому випадку, якщо цього вимагають інтереси товариства в цілому.

Право вимагати скликання позачергових загальних зборів акціонерів належить раді акціонерного товариства та ревізійній комісії, а також акціонерам, які володіють у сукупності більше як 10% акцій. Сам процес скликання таких зборів покладається на виконавчий орган акціонерного товариства, який зобов'язаний протягом 20 днів з моменту отримання письмової вимоги прийняти рішення про скликання позачергових зборів з порядком денним, запропонованим радою акціонерного товариства (спостережною радою) або ревізійною комісією.

У товаристві з обмеженою відповідальністю і товаристві з додатковою відповідальністю позачергові збори учасників скликаються головою товариства. Вони також можуть скликатися на вимогу виконавчого органу або учасників товариства, що володіють у сукупності більше як 20% голосів. Останні вправі самі скликати збори, якщо протягом 25 днів голова товариства не виконав зазначеної вимоги.

Відповідно до ст.41 Закону України „Про господарські товариства” право участі у загальних зборах акціонерного товариства мають особи, які є власниками акцій на день проведення загальних зборів. Підтвердженням права власності на цінні папери є сертифікат, а в разі знерухомлення цінних паперів чи їх емісії в бездокументарній формі — виписка з рахунку цінних паперів, яку зберігає зобов'язаний надавати власнику цінних паперів (ч.5 ст.5 Закону України „Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні” від 10.12.1997р.). Дещо по-іншому вирішується питання права управління товариством, яке впливає з іменних цінних паперів. Відповідно до ч.1 ст.5 цього ж закону право на управління може бути реалізоване з моменту внесення змін до реєстру власників іменних цінних паперів.

Право участі в загальних зборах товариства обумовлюється для акціонерів, які бажають взяти участь у зборах, обов'язком зареєструватися із зазначенням кількості голосів, яку має кожен учасник зборів. Реєстрація акціонерів (їх представників), які прибули для участі у загальних зборах, здійснюється згідно з реєстром акціонерів у день проведення загальних зборів виконавчим органом акціонерного товариства або реєстратором на підставі укладеного з ним договору. Цей реєстр підписується головою та секретарем зборів. Реєстрація акціонерів-власників акцій на пред'явника здійснюється на підставі пред'явлення ними цих акцій (сертифікатів акцій) або виписок з рахунку цінних паперів.

Право на участь у загальних зборах є одним зі способів опосередкованого управління корпорацією, який, в свою чергу, охоплює низку правомочностей. У юридичній літературі складовими цього права визначають:

- *право бути повідомленим про скликання вищого органу управління;*

Учасники товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю повідомляються щонайменше за 30 днів до скликання загальних зборів у спосіб, передбачений статутом, а акціонери — не менше як за 45 днів. Порядок повідомлення акціонерів визначається видом акцій, держателями яких вони є. Так, власники іменних цінних паперів повідомляються персонально способом, передбаченим статутом товариства, а решта акціонерів — шляхом опублікування в одному з офіційних друкованих видань Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України чи ДКЦПФР. З погляду науковців, такий механізм повідомлення акціонерів створює для них додаткові гарантії реалізації розглядуваної правомочності. Через те вони вважають за доцільне положення ст.43 Закону України „Про господарські товариства”, яке регулює порядок скликання загальних зборів акціонерів, перевести в розряд загальних положень.

- *право ознайомлення з порядком денним;*

Це право, в першу чергу, забезпечується тим, що в повідомленні про скликання зборів акціонерів і зборів учасників в обов'язковому порядку вказується порядок денний. У повідомленні також зазначається час і місце проведення зборів, а якщо до порядку денного включено питання про зміну статутного фонду акціонерного товариства, то одночасно з порядком денним друкується інформація, передбачена статтею 40 Закону України „Про господарські товариства”.

Однак ознайомлення з порядком денним, в більшості випадків, недостатнє для прийняття учасниками виважених рішень. Виправданою є встановлена на законодавчому рівні можливість для акціонерів ознайомитися з документами, пов'язаними з порядком денним, до скликання самих зборів (ч.3 ст.43 Закону України „Про господарські товариства”). Для учасників товариств з цього приводу закріплено правило дещо іншого змісту, за яким учасникам, не пізніше як за 7 днів до скликання загальних зборів товариства, повинна бути надана можливість ознайомитися з документами, внесеними до порядку денного зборів. Вбачається, що в змістовному навантаженні словосполучення „питання, внесені до порядку денного” та „питання, пов'язані з порядком денним” різняться, причому друге є об'ємнішим. Проте „компенсацією” такого звуження можливостей слугує право учасників товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю приймати на загальних зборах рішення з питань, які не були включені до порядку денного. Рішення приймається

тільки за згоди всіх учасників, присутніх на зборах. Щодо загальних зборів акціонерів, то вони не мають права приймати жодних рішень з вказаних питань.

- *право вносити пропозиції та вимагати їх включення до порядку денного загальних зборів;*

Будь-хто з учасників товариства має право вимагати розгляду питання на зборах учасників за умови, що воно було ним поставлено не пізніше як за 25 днів до початку самих зборів, а акціонери мають право вносити свої пропозиції щодо порядку денного зборів не пізніше як за 30 днів до їх скликання. Пропозиції акціонерів, які володіють більш як 10% голосів, вносяться до порядку денного обов'язково. Рішення про включення пропозицій до порядку денного приймаються виконавчим органом акціонерного товариства і повинні бути доведені до відома всіх акціонерів не пізніше як за 10 днів до проведення зборів у порядку, передбаченому статутом.

- *право брати участь у загальних зборах особисто або через обраного представника*

Відповідно до ст.58 та 65 Закону України „Про господарські товариства” учасники товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю беруть участь у роботі загальних зборів безпосередньо або через призначених ними представників. Останні можуть бути постійними або призначеними на певний строк. Щодо передачі акціонером своїх повноважень іншій особі, то вона здійснюється відповідно до законодавства, а довіреність на право участі та голосування на загальних зборах акціонерів може бути засвідчена реєстратором або правлінням акціонерного товариства.

Учасник має право в будь-який час замінити свого представника на зборах учасників, сповістивши про це інших учасників. Вони також мають право передати свої повноваження на зборах іншому учаснику або представникові іншого учасника товариства. Акціонери теж мають право в будь-який час замінити свого представника у вищому органі, повідомивши про це виконавчий орган акціонерного товариства. Законодавством не встановлений порядок такого повідомлення, тому немає жодних перешкод щодо участі представника акціонера товариства у випадку, коли преставник пред'явив довіреність на участь у зборах на момент реєстрації акціонерів.

- *право брати участь в обговоренні та голосуванні;*

Рішення на загальних зборах приймаються шляхом голосування. Голосування акціонерів проводиться за принципом: одна акція — один голос, а кількість голосів, яку мають учасники товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю на загальних зборах, пропорційна розміру їх часток у статутному фонді. Водночас у законодавстві передбачено ряд випадків, коли обмежується право голосування при вирішенні загальними зборами окремих питань діяльності товариства. Наприклад, згідно з ч.3 ст.98 ЦК учасник товариства не має права голосувати при вирішенні загальними зборами товариства питань щодо вчинення з ним правочину та щодо спору між ними і товариством. Не бере участі у голосуванні також учасник товариства з обмеженою відповідальністю при вирішенні загальними зборами питання про його виключення з товариства (ст.64 Закону України „Про господарські товариства”).

У товаристві з обмеженою відповідальністю та товаристві з додатковою відповідальністю, якщо така можливість передбачена установчими документами або затвердженими товариством правилами процедури, допускається прийняття рішення методом опитування. У цьому разі проект рішення або питання для голосування надсилається учасникам, які повинні у письмовій формі сповістити щодо нього свою думку. Протягом 10 днів з моменту одержання повідомлення від останнього учасника голосування всі вони повинні бути проінформовані головою про прийняте рішення.

Ще одним способом опосередкованого управління корпорацією є право обирати членів органів товариства і бути обраним н органи товариства. Цими органами в акціонерному товаристві є рада акціонерного товариства (спостережна рада), правління та ревізійна комісія; в товаристві із додатковою відповідальністю та в товаристві з обмеженою відповідальністю — дирекція (або директор), ревізійна комісія.